

בית הלוי פרשת יתרו

(תהלים סח) עלית למרום שבית שבי לקחת מתנות באדם ואף סוררים לשכון יה אלקים. יש להבין המשך הכתובים וביאורם. גם יש להבין דשבי ומתנה הם שני ענינים נפרדים ומנגדים לגמרי, דשבי הוא בע"כ ובשנאה, ומתנה הוא ברצון ובאהבה, והיאך אמר הכתוב שהיה לו שניהם ביחד?

וגם יש להבין אמרו לקחת מתנות דלפי דרך לשון הנהוג לא שייך לומר שלקח מתנה רק קיבל או נתנו לו מתנה, דמתנה עיקרה נקראת על שם הנותן יען כי בו תלוי עיקר הנתנה. ובכל מקום דנמצא בפסוק לשון לקיחה הוא במקח וממכר וכדאיתא בריש קידושין אין קיחה אלא בכסף. או כשנוטלו בכחו בע"כ וכמו (בראשית מח) "אשר לקחתי מיד האמורי בחרבי ובקשתי." אבל במתנה לא נמצא לשון לקיחה.

ועיין במדרש רבה פרשת יתרו (כח א) על פסוק ומשה עלה וז"ל שבית שבי יכול מפני ששבה אותה נטלה חנם ת"ל לקחת בלקיחה נתנה לו יכול יהיה חייב ליתן דמים ת"ל מתנות, הרי דדרש האי לקחת לשון מקח וממכר:

והנראה דאמר כאן שלש בחינות שמצינו בלמוד התורה והתחיל ממדרגה הקטנה והפחותה והיאך האדם מתחיל ללמוד והיאך מגיע ממדרגה למדרגה העליונה. דבמסכת מגילה (דף ו') איתא "לא יגעתי ומצאתי אל תאמין. יגעתי ולא מצאתי אל תאמין. וה"מ לחדודי אבל לאוקמא גירסא סייעתא דשמיא הוא."

הרי דלענין להשיג החה' והפלפול של התורה תלוי רק ביגיעת האדם לחודא דכל מי מישראל שיהיה יגע לידע אותה ישיגנה – ואפי' אם אינו הגון, וגם אם לומד שלא לשמה דכלל גדול אמרו יגעתי ולא מצאתי אל תאמין. ואם היה נצרך להצטרף עוד איזו ענין להגיעה א"כ היאך אמרו "אל תאמין?"

אלא ודאי דהתורה ניתנה במדבר במקום הפקר וכל מי שירצה לזכות בה ע"י יגיעתו יהיה זוכה בה. וזהו בבחינת שבי, דשבי עיקר הזכיה הוא מצד התופס שנוטל החפץ בכחו ובעל החפץ אינו מקנה לו, ומ"מ הוא זוכה בה. וזהו ביאור הכתוב (משלי לא) "בטח בה לב בעלה ושלל לא יחסר," אמר דכל מי שלומד ויהיה יגע בתורה הוא בטוח אשר ישיג השלל וא"צ לזה שום תנאי. ואף על גב דאין בו מע"ט וגם עוסק בה שלא לשמה, דבעת נתינת התורה לישראל נתנה להם על זה האופן.

אמנם כל זה הוא רק לידע הפלפול של התורה הנקרא שלל. אבל לאוקמא הגירסא שיהיה יודע ההלכה על בוריה ולא תשתכח ממנו צריך סייעתא דשמיא, דלזה צריך שיסכימו מן

השמים וא"כ הרי צריך שיהיה לאדם זכות ע"י מע"ט ולימוד לשמה שיסכימו לו. וגם בזה צריך יגיעתו של האדם דבמע"ט לחודא בלא יגיעה ג"כ לא ישיגנה דזהו כלל לא יגיעתי ומצאתי אל תאמין. ובחינה זו היא בחינת לקיחה דבמקח וממכר הזכיה תלוי בדעת שניהם, בהמקנה שירצה להקנות לו החפץ, ובהקונה שיתן עבורו התמורה.

ויש בחינה שלישית דאחר שכבר הגיע ללמוד לשמה אמרו במסכת אבות (פרק ו) דאח"כ נעשה כמעין המתגבר ומגלין לו רזי תורה, דמגלין לו סודות גם מה שלא עמל בה דלידע סודות התורה לא שייך שיהיה אדם עמל להשיגם, אחרי שאין לנו מבוא והתחלה בזה. ורק כשאדם עמל בתורה הנגלית עי"ז זוכה ומגלין לו הסודות, וזהו שאה"כ (תהלים א) כי אם בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה, דתורת ה' נקרא הפנימיות, ותורתו היא הנגלה להאדם. ואמר דאם חפצו בתורת ה' והוא להשיג הסודות והפנימיות אזי ובתורתו יהגה יומם ולילה, שילמוד תמיד הנגלות ויגלו לו גם הסודות. וזהו בבחינת מתנה דעיקרו תלוי רק בנותן והמקנה לחודא.

וזהו שסידר כאן הפסוק היאך הולך האדם בתורה ממדרגה למדרגה. דבתחילה צריך האדם לעסוק בה גם שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה ומשיג אז רק החזה'. ואח"כ יתעלה ויזכה לעסוק בה לשמה ויזכה גם לאוקמא גירסא שלא תשתכח ממנו, ואח"כ יזכה עוד לכל המעלות שמנו חכמים בלומדים לשמה ונעשה כמעין המתגבר וכו'. וזהו שאה"כ עלית למרום לקבל התורה.

ומסדר והולך המדרגות שבה. בתחילה שבית שבי בחינת שבי, ואח"כ לקחת בחינת מקח וממכר, ואח"כ מתנות. וחוזר הפסוק לפרש ונותן כלל לדבריו הקודמים ואף סוררים לשכון יה אלקים, דבלימוד התורה"ק יוכל האדם להיות הולך וגדול ממדרגה למדרגה עד כי גם הסוררים יוכל להגיע למדרגה היותר גדולה שבאדם לזכות להשראת שכינה עליו ולרוה"ק:

ובזה יש לפרש היטב דברי הירושלמי (תענית פ"ד) הלוחות ארכן ששה טפחים שני טפחים בידו של משה ושני טפחים ביד הקדוש ברוך הוא וטפחיים ריוח באמצע. דבידו של משה הוא מה שבבחי' שבי, והשני טפחים שביד הקדוש ברוך הוא הוא מה שבבחינת מתנה והשני טפחים שבאמצע הוא מה שבבחינת לקיחה וכו"ל דתלוי בשניהם בהנותן והמקבל.

ספר משלי פרק י פסוק כג, כד

כְּשֹׁחֹק לְכֶסֶל עֲשׂוֹת זְמָה וְחֶכְמָה לְאִישׁ תְּבוּנָה:
מְגֹרֶת רָשָׁע הִיא תְּבוּאָנוּ וְתֵאוֹת צְדִיקִים יִתֵּן:

ביאור הגר"א - משלי פרק י פסוק כג

כשחוק לכסיל עשות זימה וחכמה, וגו',
כלומר כמו השחוק בא פתאום על האדם בלי הזמנה שאין אדם מזמין א"ע לשחוק אלא
שבא על האדם פתאום, שאין יכול לעמוד על עצמו מלשחוק, כן הזימה בא על הכסיל
לעשות פתאום.
וכמו כן החכמה לאיש תבונה ג"כ בא פתאום איזו פירוש או איזה דבר חכמה:

ביאור הגר"א - משלי פרק י פסוק כד

מגורת רשע היא תבואנו.
כי הרשע מתיירא מן העבירות שבידו, כמ"ש [סוטה דף לג עמוד ב] הירא מעבירות
שבידו. והעבירה עצמה משלמת לו.
ותאות צדיקים יתן - הקב"ה, כלומר, שאם היתה המצוה משלמת לו השכר היה השכר
בתכלית וגבול, כמו המצוה. אבל הקב"ה בעצמו יתן לו השכר, וכמו שהוא בלי תכלית
כן השכר הוא בלי תכלית. והעבירות הוא בתכלית וגבול, כי העבירה עצמה משלמת לו
הגמול. והעבירה היא בתכלית.
ואמר אצל העבירות "תבואנו" ואצל המצות "יתן", כי שכר המצות הוא לאחר זמן, אמר
יתן; אבל גמול העבירות, דרכה של הקליפה לרדוף תיכף ותדיר. לכן אמר תבואנו:

ספר שמירת הלשון ח"א - שער התורה - פרק ב

אפשר לפרש עוד הפסוק בהקדם יתור הלשון של תבת "אתה", שהיא לכאורה מיתרת,
על פי מה שכתב הגר"א במשלי על הפסוק (משלי י' כ"ד), "מגורת רשע היא תבואנו,
ותאות צדיקים יתן". דהעברה שהאדם עושה, היא בעצמה מענישה אחר כך לאדם, ועל
כן יש לענש גבול כמו שהעברה בעצמה יש לה גבול. אבל עבור המצוה משלם הקדוש
ברוך הוא בעצמו ובכבודו, ועל כן השכר הוא לעולם בלי גבול, כמו שהקדוש ברוך הוא
בעצמו אין לו גבול. וזו כונת הכתוב (שם), "ולך ה' חסד כי אתה", פרוש, אתה בעצמך
"תשלם לאיש" שכר עבור קיום מצותיו, כדי שלא יהיה גבול לשכר. עכ"ל.

רש"י פרשת נח (יא, ח)

ויפץ ה' אותם משם - בעולם הזה. מה שאמרו "פן נפוץ", נתקיים עליהם, הוא שאמר
שלמה (משלי י כד) "מגורת רשע היא תבואנו":

---

1. מדרש תנחומא פרשת נח סימן כה: אמר להם הקדוש ברוך הוא אתם אומרים פן נפוץ (בראשית שם
/י"א/), אני מפיץ אתכם, שנאמר ויפץ ה' אותם (בראשית יא ח), לקיים מה שנאמר מגורת רשע
היא תבואנו (משלי י כד).

משלי פרק כא פסוק ז
שׁוֹד רְשָׁעִים יִגּוֹרם כִּי מֵאֲנוּ לַעֲשׂוֹת מִשְׁפָּט.

מלבי"ם משלי פרק כא פסוק ז

שׁוֹד רְשָׁעִים יִגּוֹרם, כבר אמר "מגורת רשע היא תבואנו", שהרשע מפחד תמיד. באר פה כי השׁוֹד והשׁוֹבֵר שמוכן לבא עליהם הוא יפחיד אותם, שלכם מִנְבֵּא להם העתיד לבא עליהם על שמאנו לעשות משפט רק שׁוֹד ורצח, וי"ל שמוסב למ"ש שפועל אוצרות בלשון שקר הבל נדף מבקשי מות, שעיי"כ יגורם השׁוֹד, וכשלו בו, ויל"פ שׁוֹד מענין שׁוֹד. מה שהם שׁוֹדדים עיי"כ מתפחדים, שהעבירה תפיל פחד על העושה אותה:

אור החיים פרשת האזינו

(ה) שחת לו לא בניו. פירוש כשמשחיתים דרכם גורמים רעה לעצמם, ומה רעה גורמים? "לא בניו" – פירוש שאינם נקראים בני א-ל חי כאומרם ז"ל (ב"ב י' א) כשישראל הולכים בדרכו של מקום נקראים בנים וכשאינן הולכים וכו' נקראים עבדים, והוא אומרו "שחת לו" – שלא יקראו בניו של הקדוש ברוך הוא, ואומרו "מומם" לפי שיש מקום לומר סוף סוף יגיע הדבר לאב מום הבנים ח"ו, לזה אמר "מומם" פירוש המום מהם בא לא מאבינו כי הוא ברא את האדם ישר, וכמאמר הנביא (ישעי' ה') "כרם היה וגו' ויעזקהו ויסקלהו ויטעהו שורק וגו' ויקן לעשות ענבים וגו'", והוא אומרו "מומם" פירוש המום מהם בא, ופירוש מום² על דרך אומרם ז"ל (סוטה ג') "איך אדם עובר עבירה אלא אם כן נכנסה בו רוח שטות", שהוא רוח רעה והיא תקרא מום בסוד אומרו (לעיל ט"ו) מום רע, והמשכת חלק זה הרע אינו אלא מצד מעשה האדם:

ווי העמודים עמוד גמילות חסדים פרק טו

כ. וידוע מה שאמרו בפרק אלו מציאות (בבא מציעא לג א), אמתניתין: אבידתו ואבידת

---

2. ערבי נחל (בעל לבושי שרד על שו"ע, ר' דוד שלמה אייבשוץ) ויקרא אמור – דרוש א: והנה יש איזה תואר באדם אשר התפשטות התואר ההוא בפנימיות האדם הוא ענין אחר לגמרי מאשר בחיצוניותו, כי אותיות המילוי הם צירוף אחר לגמרי מצירוף עצמו של אותו התואר, ואז אין אותו התואר רק בחיצוניותו. אבל יש איזה תואר אשר פנימיותו וחיצוניותו אחד כענין מום, כי מילוי המ"ם הוא מ"ם אחרת, וכך מילוי הוי"ו עוד וי"ו אחרת, והיה זאת אות על איזה נברא אשר בו מום שנשתנה מברייתו, כי גם בפנימיותו מגיע פגם זה עצמו מאחר שצירוף החיצוני הוא מום וכך מילואו הוא ג"כ דבר זה בעצמו, ולסבה זו אמרו (דברים טו, כא) כל מום רע, ולכן שנא ה' עורת או שבור שלא יהיה לרצון, הגם כי ה' לא ימאס לב נשבר ומשתמש במאנין תבירין (זח"א י ב) אלא עבור שפגם זה עצמו הוא בפנימיותו.

אביו, אבידתו קודמת כו'. מסיק בגמרא: מנא הני מילי, אמר רב יהודה אמר רב, אמר קרא (דברים טו, ד) 'אפס כי לא יהיה בך אביון', שלך קודמת (לשאר) [לשל כל אדם]. ועוד מסיק שם: ואמר רב יהודה אמר רב, כל המקיים בעצמו כך, סוף בא לידי כך. פירש רש"י: (ד"ה) לא יהיה בך אביון, (ו)הזהר מן עניות. כל המקיים [בעצמו] כך, אף על פי שלא הטיל עליו הכתוב, מכל מקום יש לאדם לכנוס לפנים משורת הדין, ולא לדקדק "שלי קודם" אם לא בהפסד מוכיח, ואם מדקדק תמיד, פורק מעליו עול גמילות חסדים וצדקה, וסוף שיצטרך לבריות.

והטור (חושן משפט) הביאו בסימן רס"ד לפסק הלכה. והגאון מה"ר פלק כ"ץ כתב בסמ"ע (סק"ג), דעל זה נאמר (משלי י, כד) 'מגורת רשע היא תבואנו', כהאי שפורק ממנו עול מצוה, מפני שירא לנפשו פן יבוא בעסקו [במצוה] לידי הפסד ממון, אז יבוא לידי הפסד. ועל זה שייך לשון המורגל בפומיה דאינשי: דקדוק[ן] עניות, שהמדקדק בכל אלה, יבוא לידי עניות (עכ"ד). אם כן, הרי לך לפניך, שצריך לעסוק בגמילות חסדים, אף שנכנס בספק הפסד ממון.

כא. ולא די בספק הפסד ממון, אלא אפילו בספק סכנת נפשות, כמבואר בבית יוסף בטור חושן משפט סימן תכ"ו, על הדין שהביא הרמב"ם (הלכות רוצח ושמירת נפש פ"א הי"ד בשינוי): "הרואה שחבירו טובע בנהר, או שליסטים באין עליו, או ששמע שגוים או מוסרים חושבין עליו מחשבה רעה, ולא גילה אוזן חבירו, או באנס שקובל על חבירו ויכול הוא לפייסו בגלל חבירו, ולא הוציא שטנה מלבו ולא פייס, וכן כל כיוצא בזה, עובר על לאו (ויקרא יט, טז) 'לא תעמוד על דם רעך', ואם מצילו, כאילו קיים עולם מלא." וכתב הבית יוסף (שם) בשם הירושלמי (תרומות סוף פ"ח), אפילו להכניס עצמו בספק סכנה חייב. ונראה הטעם, מפני שהלה ודאי והוא ספק, עד כאן (לשון הבית יוסף).

אור המאיר לר' זאב וואלף הלוי מזיטומיר, תלמיד המגיד ממעזריטש, במדבר פרשת שלח
...וואל תאמר שזה נאמר על פחותי הערך ההולכים בשוקים וברחובות, כי אם אפילו אותן האנשים ההולכים לשמוע תורה ומוסר, מהמוכיח בשער ומזהיר ומצוה בטוב דרכי העבודה, ריב לי ריב גם כן עמהם, והלואי שתהא יציאתם לחוץ כביאתם, ועינינו רואות מי ומי ההולכים לשמוע בלמודים, אינם נותנים לב להקדים עשייה לשמיעה, לשום מגמתם בהולכים לשמוע דברי ה', ליתן עצות לנפשם, שתביאנו התורה לידי מעשה ולידי מדות ישרות, כי אם שומעים הם שומעים, ועושים אינם עושים כלום, ותיכף כשיוצאים לחוץ ידברו, ופוערים פיהם לבלי חק, ואינם שומרים פיהם ולשונם, ואם כן איפוא מי ביקש זאת מידם לרמוס חצרי, כיון שהולכים ואינם עושים, ומוסר לא לקחו, מוטב שיהיו שוגגים ואל יהיו מזידין, ואנו מצינו דברי הנביא שהוכיח על פניהם, ההולכים לשמוע ואינם עושים, ואותי יום יום ידרשון לעשות צדק ומשפט כגוי אשר צדקה עשה קרבת אלקים יחפצון (ישעיה נח, ב)

זה הדבר אשר דברתי, אותן הדורשים פני הרב המורה דרך המלך, מה מאוד ראוי ונכון טרם עוקרים פעמי רגליהם ללכת לשמוע בלימודים, יבושו ויכלמו, ומרוב ימים יפחדו ממעשיהם בבית ובחוץ, כי כל אחד ואחד מישראל יודע מרות נפשו מגנות מדותיו ורעות מעשיו, איך שפנה אל מדעתו ועיקר העבודה שנברא בשבילה שכוח מלוח לבו, ועל כן יפשוט צורה מחומרו וגשמיותו, ונאה לו להלביש צורה רוחניות, שישמע מהמזהיר ומצוה בטוב, לאפוקי האנשים חוטאים בנפשותם ומלאים מפניות ורמאות וגנות המדות מהכיעור והדומה, ועם כל זה רגליהם מועדות ללכת יום ויום, לשמוע דברי תורה ומוסרים מהמשכילים ומזהירים דברים העומדים ברומו של עולם, אשר קבלנו מרבותינו הקדושים, אשר בארץ המה ונשמתם בגנזים מרומים, שהם גילו שכליים נפלאים ונוראים, ותמה אני אם יש בדור הזה לעמוד על סודם, וראיתי בני עליה והמה מועטים, כי אם יחידי סגולה אשר ה' קורא אליהם יומם ולילה, לא יתנו דומה לנפשם ורפיון בעבודתם, וכל מגמת נפשם ומאדם תמיד, שישגו רוממות אלהות ועוצם יכולתו יתברך, ומתמלאים אהבה ויראה על פניהם תמיד, להם נאה ויאה לעמוד קצת על דעת רבותיהם, ולשמוע בלמודים ולהנות עצה לתלמידיהם הבאים אחריהם, לשלול זולתם, תועלתם מעט להועיל לאחרים, כי אם רבי לא שנה וכו' (עירובין צב, א) וזה נאמר מהמזהירים ומוכיחים,

גם מהבאים לשמוע איך יעלה על דעתם לילך ולשמוע דברי ה', דברים העומדים ברומו של עולם, ולבם מלא מפניות ורמאות, ואין משאם ומתנם יפה עם הבריות באמונה, כי אם להרבות הון מהבל ורודפים אחרי מותרות, ועדיין לא זרו מתאותם, ועם כל זה נפשם חפצה לשמוע רזין דאורייתא, ולמה זה מחיר ביד כסיל ולב אין³, וטוב אך לאחר פעמי רגליו לבלתי לכת בין החכמים, וחרד יחרד בקרבו בפחד ומורא, וחלחלה על מתניו בשם על הלב על מה ולמה אתא להאי עלמא שפילה, אם כמעשהו כן הוא, אם כן מה פעל א-ל וטרח בבריאותו בעולם הזה, וכי בשביל שטות ונבלה כאשר עם לבבו ונפשו, לזה נשתלחה הנשמה מכסא כבודו יתברך בעולם הזה, לעשות מעשה נערות כאלה, בודאי לא באלה חפץ ה', ואחרי רעות מעשיו נעשה קל ללכת לשמוע דברי תורה רזין דאורייתא ליתן עצות לנפשו, להורותו איך להתפלל עבור צורך גבוה וגלות השכינה וכדומה מדרכי ישרים, והוא עומד עם ראשו ורובו בחוץ, וטוב לו אז מעתה שלא ישמע דברים גבוהים ורמים, כיון שלא יבינם ולא יכנסו בחדרי לבו, ואפילו אם יכנסו ויבלעו

---

3. רש"י משלי פרק יז פסוק טז: למה זה מחיר ביד כסיל לקנות חכמה – ללמוד תורה; ולב אין – ואין בלבו לקיימה ואינו לומד תורה אלא לקנות שם. עכ"ל.

ראה יומא דף עב עמוד ב: אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן מאי דכתיב (משלי יז, טז) למה זה מחיר ביד כסיל לקנות חכמה ולב אין אוי להם לשונאיהן של תלמידי חכמים שעוסקין בתורה ואין בהן יראת שמים מכריז רבי ינאי חבל על דלית ליה דרתא ותרעא לדרתיה עביד.

איזה דבורים כבולעם כך פולטם, כיון שלא יביאו אותו הדיבורים לידי מעשה, ושומעין ואינם עושים, מוטב שיהיו שוגגין ולא מזידין, ולזה הוכיח הנביא על פניהם, לאותן אשר פני להבים פניהם, כאלו מתלהבים לעבודת הבורא ללמדם דרכי יחודים, וזהו ואותי יום יום ידרשון, להורותם דרכי ישרים אשר ישכון אור עבודה גבוה ורמה, כגוי אשר צדקה עשה, ידוע השכינה נקרא צדקה, כלומר מדמים בנפשם כאלו הם מהעושים ומתקנין תמיד קומת בנין השכינה, באמצעות מדותיהם הטובים, ועתה באים לשמוע דרכי היחודים, וזהו לעשות צדק ומשפט כינוי לזכר ונקבה, לדעת במה נאות להם לחבר וליחד צדק ומשפט, ובאמת לערך מעשיהם המגונים, רחוקים המה כרחוק מזרח ממערב, וחס ושלום גורמים רעה לעצמם לשלוח יד במקום גבוה ורמה שאינו מוכן ומזומן לפניהם, ולזה גמר אומר, קרבת אלקים יחפצון לקרב לעצמם מדות הדין הנקרא אלקים חס ושלום.

ושא עינך וראה, אשר שנו במשנה דאבות (פ"א מי"א) אבטליון אומר, חכמים הזהרו בדבריכם, שמא תחובו חובת גלות ותגלו למקום מים הרעים, וישתו התלמידים הבאים אחרים וימותו, ונצא שם שמים מתחלל, יש לרמוז בדברי התנא שבא להורות דרך הנכון, אותן המוכיחים בשער ומפזרים תורה ברבים, ראוי ונכון מורא יעלה על ראשם טרם החילו לדבר, בין יבין אשר לפניו מי ומי ההולכים לשמוע, פן ואולי יש בתוך הבאים, שאינו ראוי למסור לו דברי תורה מרזין דאורייתא, ובפרט כאשר עינינו רואות עתה, רבים הם עמי הארץ יום יום ידרשו פני הרב לשמוע דברי תורה, שומעין את דבריו ועושים אינם עושים, וטוב טוב להם להמוכיחים שאל ירבו שיחה עמהם, כיון שלא מקדימים העשיה לשמיעה, מוטב יהיו שוגגין ואל יהיו מזידין, ולמה זה מחיר ביד כסיל ולב אין, למסור לו דברים העומדים ברומו של עולם, שהקדמונים מסרו בל עצמם עם רוחם ונפשם וגופם לעבודת הבורא עם דיבורים כאלה, ועתה נתפשט הדבר למסור דיבורים כאלו אפילו לשוטים, ולא ידעו ולא יבינו ובחשיכה יתהלכו, והלואי שידעו ויבינו אותן הדבורים אפילו בגן עדן,

ועל כן יחרד ויפחד מלהוציא דבור בדברי תורה, כי אם בין חכמים משכילים, אשר לבם נכון עמם באמת לגשת אל התורה ועבודה, ואם לאו אינו כי אם הולך רכיל מגלה סוד, מה שאין כן מי שהוא נאמן רוח מכסה דבר, כלומר אפילו דבר פשוט שאין בה שום סוד, מכסה דבריו שלא לגלות לתלמידיו ריבוי תורה יותר מדאי, ובזה גורם להם נשיאות ראש והתפארות, ושתי רעות עושה באין מעצור לרוחם ומוציא עתק מפיו, לא די שאינו מועיל להתלמידים לבחינת עבודתם, כיון שלבם נבער מדעת ורחוקים הם מהדבורים, על כן נרפים הם נרפים מהתורה והעבודה, אלא עוד זאת, רחק ירחק אותם מאת הבורא ברוך הוא, כי גאו יגאו ותפארת להם מן האדם, לומר כבר קנו חכמה ונהנו עצה, וגם להם יד ורגל לעמוד במקום גדולים, לדרוש הקדוש ברוך הוא בכוונות

השמים, ולדעתי אחר עיון האמיתי, בהתבוננת פלס מאזני שכלם, כאשר ירצו לעמוד על אמיתת הדבר, נפשם יודעת מאד, כי לא הגיעו עדיין, אפילו למדות ישרות וקישוט מלא קומתם, להשראות אלהות על פרטי איכריהם, ואם כן איפוא איך מלאה לבם לעשות כוונת השמים, לעמוד במקום גדולים זכי הראות, אשר קשטו כבר מלא קומתם מראש עד עקב, בכלי מוכן ומוכשר להשראות אלהות, ומיישרים אורחותם אפילו במדריגת התחתונים מצרכי גופם המוכרחים בהם, לבלתי פנות נפשם להתאווה תאוה גשמיות, כי אם הכל בהתקשרות והתלהבות אל, ואחרי זאת נאות להם לכוון בכוונות, ולעסוק בדבורים העומדים ברומו של עולם,

והנה כמה טרח ופעל כל ימי חייו טרם בואו אל מדריגה כזה, ואחרי התגלות הרב לתלמידים, נדמה בנפשם כאלו גם המה ראויים לעמוד במעלה הגבוהה, על כן עצה היעוצה להמוכיחים בשער, מה אומנותם בעולם הזה, יעשו עצמם אלמים, לעצור במילין ואל יגלו לתלמדיהם רזי תורה, כי אם דברי מוסרים ומדות טובות, לדעת מה יעשו ישראל ויתנהג את עצמו דבר יום ביומו, לערך בחינתו, ואחרי ראותו שכבר קנו מעט שלימות ממדות טובות, והגיעו למעלה יותר עליונה, יגלה להם מעט מעט, לערך הכנת לבם אל התורה ועבודה באמת, וכאשר ינהלם לאט, תועלתו נשגבה ויגרום להם העמדה במדרגותם זמן רב, ואל ישעו בדברי שקר, לשאת נפשם ולהיות להם תפארתם מרום לבבם:

ואפשר לרמז בדברי המשנה (אבות פ"א מ"א), והעמידו תלמידים הרבה, ועשו סייג לתורה, ולכאורה יש לדקדק, מהראוי לומר העמידו תלמידים רבים, ולא הרבה, כמו שהרגיש במדרש שמואל, ופירש שמלת הרבה מוסב על הזמן, להיות אז בזמניהם המנהג שבעלי בתים היו מחזיקין על שולחנם את בני הישיבה, כל אחד זמן הקצוב להם, ולכן כפי הצורך אז, הזהיר התנא מוסר לבעלי הבתים, להיותם מחזיקין את התלמידים מבני הישיבה זמן הרבה על שולחנם במאכל ומשתה, וזהו והעמידו תלמידים הרבה, מוסב על הזמן, הרבה זמן.

ואני אומר בענין אחר כפי ראות עינינו עתה בדור הזה, התנא מורה דרך הנכון להמזהירים ומצוים בטוב, והעמידו תלמידים הרבה, על דרך האמור בדברינו, להנהגותם לאט ממדריגה למדריגה, בכדי שיתקיימו ויעמדו זמן רב בקטנותם בגדר תלמידים, ועל דרך שזכרתי למעלה, כל ימי גדלתי בין החכמים (אבות פ"א מ"ז), כלומר כל ימי גדלתי והלכתי בעבודת הבורא ממדריגה למדריגה, והכל להיות בין החכמים, ואני בעיני לפניהם לכלום, כקטן הנולד, כמו כן אם הרב מכסה דבר, ואינו מגלה לתלמידיו ריבוי רזי תורה, ומחזיק אותם בקטנות, יגיע להם תועלת גדול ללכת יושר ממדריגה למדריגה, ויוכלו להתקיים בקטנותם זמן רב, וזהו שרומז התנא, והעמידו תלמידים הרבה, כלומר

העמידם על דרך הנכון, לדמה בנפשם היותם תלמידים קטנים, הרבה מוסב על הזמן, זמן רב, וכמדובר כל ימי גדלתי בין החכמים, ואם נפשך לדעת, במה יתכן לקיימם זמן רב, להורות בא, ועשו סייג לתורה, כלומר עשו סיג לדברי תורה, ואל תאמרו להם תיכף כל הסודות, כי אם זעיר זעיר כפי הצורך לבחינתם, ואל תדברו גדולות וגבוהות, ובזה יקיימו זמן רב,

והנה מי שהוא חכם, יכול באמת להבין ולהשכיל אפילו מדברים הנראים פשוטים, בהעמיק להסתכל על פנימיות דבוריו, יכול לראות משם נפלאות ונהנה עצה ממנו, וידע נאמנה כי בודאי באותן הדבורים הנראים פשוטים, גם שם גנוזה חכמה נפלאה לעבודת הבורא ברוך הוא,

ועיין פירוש הפסוק (משלי לא, כו) פיה פתחה בחכמה, ותורת חסד על לשונה, תוכן הדברים, פתח דבריה של תורה הקדושה, יאיר בחכמה נפלאה מסוף העולם ועד סופו, ותורת חסד על לשונה, כאשר נתלבשה בהירות התורה בלשון בני אדם, נעשה תורה נאה בפשטים נאים המתקבלים על לב שומעיהם, והנה כענין זה נוהג גם כן בהמשכילים ועובדים את ה', באמת בקרבם. ישים ערמה חכמות נפלאים ורמים מרוממות אלהותו יתברך, אמנם כאשר בא אל הלשון, להבין להשומעים, מעומק המושג וקוצר המשיג, ולא כל מוחא סביל דא, לכן צריך להלביש את חכמתו הגנוזה בהדבורים הנראים פשוטים, ובפרט לפעמים צריך להכניס את עצמו לדבר משלים וכדומה, בכדי להבינם מבחינת תענוגות בני אדם גשמיים, תענוגים רוחניים, ואפשר שיושב איזה מהתלמידים שאין לו בהירות השכל, אזי סכנה הוא לו, ומאד צריך הרב ליזהר בזה מי ומי היושבים והבאים לשמוע דברי תורה, ועל כן צריך ליתן עצות לנפשו, לשמור פיו ולשונו, לומר דבורים גשמיים ולגנוז לשם חכמה נפלאה אשר בעומק לבו פנימות מחשבתו, פן יביאם חס ושלום לידי סכנה, אמנם ידבר דיבור כזה, שכל אחד ואחד מהתלמידים יוכלו להבינו לערך בחינתו, באשר הוא שם, הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו.

מול דברינו הנאמרים באמת, אפשר לרמוז דברי התנא (אבות פ"א מי"ד) יוסי בן יועזר איש צרידא אומר, יהי ביתך בית ועד לחכמים, והוי מתאבק בעפר רגליהם, הוא הדבר אשר דברתי, יהיה ביתך, היינו התיבה הנקרא בית, שאתה אומר בפני העם, יהיה רב בכמות ואיכות, בית ועד לחכמים, כל אחד ואחד מהחכמים יוכלו להוועד ולהתעטף בזה התיבה, למצוא מרגוע לנפשו דרך הישר בעבודה, וזה בית ועד לחכמים, ותדע נאמנה שבלתי אפשרי לעשות ככה להוציא דבורים כאלה הנראים פשוטים אפילו לפחותי הערך לפי בחינתם, וגם יהיה בית ועד לחכמים, אם לא שהכרתו חזקה כל כך, לדעת בחינת צרופיהם של כל אחד ואחד מהם, ואזי יתכן לו להלביש ולגנוז חכמה הנפלאה בדבורים נמוכים השווה לכולם, ולפחותי הערך די להם הדבורים כמו שהם, וחכמים ממציאים לעצמם חכמה נפלאה מתורת רבם הגנוזה בהדיבורים, ולזה רומז יהי ביתך בית ועד

לחכמים כמדובר, ואיך יתכן כזה, לזה גמר אומר, והוי מתאבק בעפר רגליהם, הכנס
עצמך להתאבק במדרגותם, לדעת בחינת צירופיהם אשר במדריגת התחתונים הנקראים
רגלין, ואז יתכן לך באמת ללמדך להועיל כל אחד ואחד לערך תבונתו.